

3. Матвійчук О. С. Бібліотека як соціокультурний інститут: освітньо-виховна місія [Електронний ресурс] / О. С. Матвійчук — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnau_f_2010_2_34.pdf (дата звернення: 10.06.15). — Назва з екрану.

4. Туев В. В. Социально-культурная деятельность как элемент предметного поля культурологии / В. В. Туев // Культурология и культурологоведение: концептуальные подходы, образовательная практика: Материалы межрегионального научно-практического семинара. — Москва, 1998. — С. 116–117.

5. Ковальчук А. С. Социально-культурная деятельность: учебное пособие / А. С. Ковальчук. — Орел: Орловский государственный институт искусств и культуры, 2000. — 172 с.

6. Рябков В. М. Особенности историографии социально-культурной деятельности как научной отрасли педагогической науки / В. М. Рябков // Вестник МГУКИ. — 2008. — № 5. — С. 58–61.

7. Соколов А. В. Феномен социально-культурной деятельности / А. В. Соколов. — Санкт-Петербург: СПбГУП, 2003. — 204 с.

8. Гранчак Т. Сучасні підходи до вивчення бібліотеки як соціального інституту / Тетяна Гранчак // Бібліотечний вісник. — 2012. — № 5. — С. 20–26.

9. Мотульский Р. С. Библиотека как социальный институт [Електронний ресурс] / Р. С. Мотульский. — Минск, 2002. — Режим доступу: http://old.nlb.by/director/images/stories/docs/CD-ROM/soc_inst/soc_inst.htm (дата звернення: 6.05.15). — Назва з екрану.

10. Гусева Л. Н. Концепции деятельности библиотек / Л. Н. Гусева // Научные и технические библиотеки. — 1997. — № 10. — С. 3–15.

11. Захарова Н. Культурно-просвітницька функція національної бібліотеки в умовах державотворення (з досвіду Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського) / Наталія Захарова // Бібліотечний вісник. — 2010. — № 4. — С. 49–54.

УДК 027.021:342.5:316.77

Присяжна Л. В.

Національна юридична бібліотека (НЮБ) Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

РОЛЬ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОДУКТІВ У ЗАДОВОЛЕННІ ПОТРЕБ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В ІНФОРМАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ НБУВ)

Розглянуто роль бібліотечно-інформаційних продуктів в інформаційній підтримці органів державної влади. Зокрема, розглянута діяльність Служби інформаційно-аналітичного забезпечення (СІАЗ) Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАН України як приклад ефективного інформаційного супроводу діяльності владних структур.

Ключові слова: бібліотечно-інформаційні продукти, Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ), органи державної влади.

ROLE OF THE LIBRARY AND INFORMATION PRODUCTS IN ANSWERING THE INFORMATION NEEDS OF PUBLIC AUTHORITIES (ON THE EXAMPLE OF VERNADSKY NATIONAL LIBRARY OF UKRAINE)

The article reviews role of the library and information products in information support of public authorities. Particularly, the Information and Analytical Support Service of the Vernadsky National Library of Ukraine is considered as an example of effective information support of the authorities.

Keywords: library information products, service of information and analytical support (SIAZ), authorities

До 90-х рр. минулого століття функції бібліотек розглядались з позиції соціального призначення бібліотек у культурологічному та ідеологічному аспектах і задоволенні потреб населення і науки у творах друку. У подальшому дослідження функцій бібліотек пов'язувалися зі змінами в їхній інформаційній діяльності, спричиненими впровадженням у бібліотечну практику інформаційних технологій та новими запитами суспільства.

Аналіз бібліотекознавчої літератури показав, що останнім часом у контексті поглиблення процесу інформатизації в Україні зростає дослідницький інтерес науковців до інформаційно-аналітичного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень, зокрема – до інформаційно-аналітичної діяльності бібліотечних структур. Різним аспектам цієї проблеми присвячені праці В. Брежневої [1], В. Горового [2–3], Т. Гранчак [4–5], І. Давидової [6], О. Кобелева [7], Л. Ковальчук [8], Т. Кузнецової [9], С. Кулицького [10], О. Онищенко [11], В. Пальчук [12] та ін.

Зокрема, В. Горовий звертає увагу на те, що підґрунтям для трансформації бібліотечних установ у сучасні інформаційні центри є розвиток інформаційної функції бібліотек до рівня інформаційно-аналітичної [2]. Аналізуючи у своїх працях загальні тенденції розвитку соціальних інформаційних комунікацій у сучасному українському суспільстві, він наголошує на те, що «сьогодні цей процес розвивається у двох основних напрямках: підвищенні якості та інтенсивності циркуляції інформації вже існуючими каналами, а також у зв'язку з постійним ускладненням структури суспільства, множенням, удосконаленням існуючих каналів у процесі організації доступу до інформації користувачів, для обслуговування нових соціальних структур, що створюються в процесі суспільної еволюції». Крім того, вчений спрогнозував збільшення ролі системи бібліотечних інформаційних комунікацій у загальній системі соціальних комунікацій, у тому числі і в забезпеченні інформаційно-аналітичного супроводу процесу прийняття управлінських рішень. Підтвердженням цієї тези став досвід роботи Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Адже створення СІАЗ відбувалось в умовах «становлення нової української держави», коли «у бібліотечній сфері з'явилися суттєві проблеми, прямо пов'язані з суспільною затребуваністю, новими умовами діяльності, що потребували нестандартних рішень» [3, с. 165–178]. На цей структурний підрозділ і сьогодні покладається завдання підготовки власної інформаційно-аналітичної продукції, розроблення і налагодження відповідних методик інформаційного забезпечення діяльності владних структур усіх рівнів, вивчення особливостей розвитку демократичних процесів в українському суспільстві.

Загалом відмінною рисою інформаційно-аналітичних служб при бібліотеках є їх органічна включеність у відповідні сфери діяльності, функціональний і організаційний симбіоз з соціальними інститутами і конкретними організаціями. При цьому бібліотечні структури під час інформаційного супроводу діяльності владних структур є нейтральними (незаангажованими) щодо тих чи інших процесів, оперативно реагують на динаміку інформаційних потреб органів державної влади з метою подальшої модифікації форм і змісту їх обслуговування. Це дає змогу об'єктивно досліджувати

процеси, які відбуваються в українському суспільстві і надавати якісну синтезовану інформаційну продукцію органам державної влади.

Органи державної влади потребують максимально функціональне видання, здатне допомогти орієнтуватися в складному і неоднозначному світі політики та економіки, одержувати максимум необхідної інформації на тему, що їх цікавить, тобто, якщо друкуються нормативні документи, то вони мають бути забезпечені коментарями компетентних фахівців; якщо виступає видання з критичним матеріалом, то воно має містити глибокий аналіз помилок і поради, як уникнути їх у майбутньому тощо.

Для задоволення інформаційних потреб органів державної влади, з урахуванням їх функцій для виконання своєї діяльності, підрозділи НБУВ, зокрема СІАЗ, на основі змістовної та кваліфікаційно-професійної характеристики ЗМІ виготовляють свої інформаційні продукти, які надають змогу охоплювати суть ситуації (проблеми), виявляти причини її виникнення, визначати її вплив на суспільне життя, прогнозувати її можливий розвиток, визначати і сприяти розробці механізмів керування нею. Врахування тематики замовлення органів державної влади у процесі підготовки інформаційної продукції дає змогу співробітникам СІАЗ застосовувати різноманітні форми подачі інформації (бази даних, огляди, аналітичні матеріали тощо). Наприклад, відрізняються жанровим розмаїттям бюлетень матеріалів, підготовлених на базі оперативної інформації електронних видань «Резонанс» та інформаційно-аналітичний журнал «Україна: події, факти, коментарі». Так, рубрика «Резонансу» «На сайтах владних структур» припускає розміщення, переважно, хронікальної і розширеної інформації, рубрика «Аналітичний ракурс» – аналітичних заміток, статей, оглядів, рубрика «У продовження теми» – лаконічної хронікальної інформації. Більш широкий спектр інформаційно-аналітичних жанрів представлений у журналі «Україна», що включає розширену інформацію, замітки, інтерв'ю (рубрики «Актуальна тема», «Шляхи реформування науки», «З досвіду суспільних перетворень»), репортажі (рубрика «Актуальна прес-конференція»), статті, огляди (рубрика «Аналітика»).

Як засвідчує практика діяльності СІАЗ, тематика проблеми, яку треба розв'язати, може мати пошуковий характер (тобто мати узагальнений чи недостатньо чіткий запит) або бути вказана точно. Пошукова тематика обумовлена об'єктивними механізмами функціонування інформаційної сфери суспільства, коли через новизну, не розробленість проблеми чи через дефіцит часу на її усвідомлення постановка задачі здійснюється зацікавленими суб'єктами швидше на інтуїтивному, ніж на формально-логічному рівні. Водночас вона залишає більше свободи для маневру та використання найрізноманітніших інформаційних джерел.

У випадку точного визначення теми аналізу замовником вона, як правило, пов'язана з якимись конкретними подіями. Наприклад, СІАЗ було підготовлено огляд періодичної преси «Проблеми вугільної галузі у висвітленні ЗМІ» (2003 р.), аналітичні матеріали «Діяльність НАК «Нафтогаз України» на ринку природного газу» (2004 р.), «Перспективи «газових» переговорів между Украиной и Россией в оценках политиков и экспертов» (2012 р.), «Курс гривні: причини падіння і шанси на посилення» (2014 р.) тощо.

СІАЗ випускає широку номенклатуру інформаційних продуктів, спрямованих на забезпечення органів державного управління різного виду інформацією з можливістю аналізу, прогнозування та моделювання ситуацій з метою формування бази знань і умов для вироблення оперативних і довгострокових управлінських рішень.

Зокрема, невід'ємною частиною роботи з підготовки інформаційно-аналітичних продуктів СІАЗ є формування і наповнення повнотекстових баз даних (БД). З перших років свого існування на базі аналізу запитів органів державної влади та місцевого самоврядування було розпочато формування анотованої бази даних «Події, факти, коментарі» за матеріалами періодичної преси (центральної видання України, основні обласні газети, російськомовні зарубіжні видання) та БД на матеріалах регіональної преси «Вісті з регіонів». БД допомагає відслідковувати діяльність місцевих і центральних органів державної влади в кожній із областей України, аналізувати процеси політичних, економічних, соціальних перетворень в регіонах тощо.

Сьогодні БД надають можливість формувати і підтримувати досє з різноманітної тематики, у тому числі в режимі ретроспективного запиту.

Значною популярністю у центральних владних структурах і місцевого самоврядування набув інформаційно-аналітичний журнал «Україна: події, факти, коментарі» присвячений висвітленню та аналізу найактуальніших подій суспільного життя як в економічній, так і політичній та соціальній сферах, розвитку національних відносин, проблемам ефективності державотворчого процесу в Україні.

Відмінною рисою цього інформаційно-аналітичного продукту є застосування різноманітних форм подачі інформації. Крім того, значна його частина базується на матеріалах з регіональної проблематики.

Вивчення наявних проблем, співвідносних з реальною практичною діяльністю замовників та налагодження ефективної системи прямих і зворотних зв'язків на всіх стадіях циклу задоволення інформаційних потреб органів державної влади дає змогу своєчасно забезпечувати їх ефективною інформацією. На підтвердження цієї тези слід зазначити, що сьогодні інформаційно-аналітичні матеріали, вміщені в журналі, в електронному вигляді, крім центральних органів влади, доводяться до відома понад чотириохстам адресатам в обласних центрах, містах та районах України.

Це далеко не повний перелік форм і напрямів діяльності СІАЗ. Для підготовки більш широкого спектру інформаційних продуктів для відповідних потреб органів державної влади у режимі «запит – відповідь» з економічних, політичних, соціальних та ін. проблем, СІАЗ здійснює підготовку інформаційно-аналітичних матеріалів щодо потенційно можливих тем у випереджувальному режимі з метою надання у майбутньому необхідної інформації в максимально стислі терміни. Йдеться про підготовку експертних оцінок, аналітичних довідок та прогнозів з тих проблем, які вже найближчим часом можуть стати ключовими. Зокрема, СІАЗ готує інформаційно-аналітичний бюлетень «Прогнози», у якому висвітлюється як ситуація в цілому (тобто прогнозування її перспективного розвитку, наукові рекомендації щодо розв'язання проблем), так і розгляд зустрічних процесів прийняття рішень відповідними структурами (зокрема органами державної влади), реалізація цих рішень та ефективність їхньої дії.

Застосовуючи сучасні технології в процесі підготовки деяких інформаційно-аналітичних продуктів, проводиться оцифровка інформації з паперових носіїв і структуризація її за певними темами. Наприклад, для випуску «Національна безпека: геополітичні, соціально-економічні та інші фактори», що видається спільно з Інститутом оперативної діяльності та державної безпеки, сканується наукова література з проблем національної безпеки, що надходить до НБУВ.

Попит на бібліотечно-інформаційну продукцію з боку владних структур дедалі зростає, а замовлення ускладнюються. Наприклад, для забезпечення органів державної влади правовою аналітичною інформацією спеціальна структура НБУВ Національна юридична бібліотека (НЮБ) започаткувала нову форму інформаційного випуску з використанням таблиць і графіків – щомісячний аналітичний огляд на базі електронної інформації «Тенденції протестних настроїв у громадській думці».

Основною ідеєю аналітичного огляду є моніторинг інформації й контент-аналіз електронних ЗМІ щодо протестних настроїв у різних сферах суспільного життя (політичні, економічні, соціальні, екологічні, етнічні та конфесійні), суті цих конфліктів, їх кількості, ініціаторів, форми протесту та визначення регіонів конфлікту з наступним поданням інформації у вигляді таблиць і діаграм.

Зібраний в процесі моніторингу матеріал – це розрізнені первинні відомості щодо окремих акцій в різних регіонах України. У такому вигляді матеріал ще не характеризує явище в цілому: не дає уявлення щодо суті конфліктів, їх кількості (чисельності), ініціаторах акцій та визначення протестної активності по регіонах України тощо.

Графічне зображення отриманих даних з коротким супровідним пояснювальним текстом дозволяє практично «з ходу» відзначити особливості протестних явищ, що містяться в численних кількісних показниках, побачити тенденції і закономірності його зміни, виявити взаємозв'язки з іншими явищами і процесами, і навіть припустити його можливий розвиток у майбутньому.

Дослідження публікацій відповідної тематики електронних ЗМІ за певний період (місяць) дозволяє дослідити основні тенденції протестних настроїв у цей час.

Зазначимо, що для оперативного забезпечення інформаційних запитів замовника (владних структур) фахівець-аналітик повинен володіти такими професійними якостями, як знання і визначення шляху оптимального пошуку, інтерес та увага до запиту споживача, уміння використовувати нові інформаційні технології, добра пам'ять, швидка реакція, здатність переключатися з однієї теми на іншу та визначити не тільки мету запиту, але й рівень підготовки замовника, вміння встановлювати з ним контакт.

Це, у свою чергу, потребує постійного підвищення кваліфікації бібліотекаря, оновлення знань і формування довідково-бібліографічного апарату. Тобто, іншими словами, орієнтація в інформаційних ресурсах – оцінка інформаційних ресурсів – доступ до інформаційних ресурсів – така формула реалізації інформаційної функції бібліотек у сучасних умовах, яка лежить в основі інноваційних перетворень у змісті, організації, технології, формах і методах інформаційної діяльності бібліотек. Це призводить до зміни ролі інформаційно-бібліотечного працівника з розряду обслуговуючого персоналу на персонал, що оцінює й орієнтує в інформаційних ресурсах [9]. Тобто сучасний бібліотекар – це не тільки консультант, але й аналітик, порадник, менеджер змісту мережі Інтернет та інформаційного продукту, його маркетингу тощо.

Ця теза підтверджується досвідом СІАЗ. Водночас багаторічна робота цієї структури засвідчує високий попит на бібліотечно-інформаційні матеріали з боку державних структур. Зокрема, на сьогодні постійними абонентами СІАЗ є Адміністрація Президента України, Кабмін, Рада міністрів АРК, обласні, міські, районні держадміністрації, ради (понад 1380), громадські організації (по лінії УСПП – понад 400), інформаційні центри.

Накопичений протягом двох десятиріч досвід роботи СІАЗ дозволяє сподіватись, що в Україні цей напрям в діяльності вітчизняних бібліотек буде і надалі поширюватися.

Список використаних джерел:

1. Брежнева В. В. *Информационное обслуживание: продукты и услуги, предоставляемые библиотеками и службами информации предприятий* / В. В. Брежнева, В. А. Минкина ; СПбГУКИ. – СПб. : Профессия, 2004. – 304 с. – (Серия «Библиотека»).
2. Горовий В. М. *Соціальні інформаційні бази і розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу (1991–2006 рр.)* : дис ... д-ра іст. наук : 07.00.08 / В. М. Горовий ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2006. – 392 с.
3. Горовий В. *Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс* / В. Горовий // НАН України, Нац. б-ка ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. Л. А. Дубровіна. – Київ, 2010. – 360 с.
4. Гранчак Т. *Інформаційно-аналітичний супровід управлінських рішень з реалізації державної етнонаціональної політики* / Т. Гранчак // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2009. – Вип. 23. – С. 139–155.
5. Гранчак Т. *Місце і роль інформаційно-аналітичних структур у системі політичної комунікації* / Т. Гранчак // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2010. – Вип. 26. – С. 29–44.
6. Давидова І. О. *Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві : монографія* / І. О. Давидова ; Харків. держ. акад. культури. – Харків, 2005. – 295 с.
7. Кобелев О. М. *Інформаційна аналітика в структурі бібліотечної діяльності в Україні : монографія* / О. М. Кобелев ; Харк. держ. акад. культури. – Харків, 2012. – 245 с. : рис., табл. – Бібліогр.: с. 209–245.

8. Ковальчук Л. Роль публічних бібліотек м. Києва у створенні єдиного інформаційного простору / Л. Ковальчук // *Бібл. планета*. – 2006. – № 1. – С. 22–24.
9. Кузнецова Т. Я. *Инновационные процессы в библиотечном деле и непрерывное профессиональное образование: пути и формы интеграции [Электронный ресурс]* / Т. Я. Кузнецова. – Режим доступа: http://www.bgunb.ru/links/master/school/doc_2001/Kuznesova1.html. – Загл. с экрана.
10. Кулицький С. П. *Основи організації інформаційної діяльності у сфері управління : навч. посіб.* / С. П. Кулицький. – Київ : МАУП, 2002. – 224 с.
11. Онищенко О. С. *Українські бібліотеки у 90-роках ХХ століття. Основні тенденції розвитку та напрями діяльності* / О. С. Онищенко // *Бібл. вісн.* – 2009. – № 3. – С. 12–23.
12. Пальчук В. Е. *Бібліотеки в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади : монографія* / В. Пальчук ; [наук. ред. В. М. Горовий] ; Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – 279 с.

УДК 027.7:011 + 001.895

Калашникова С. В., Попович І. А., Каіра А. О., Дронь М. А.

Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту ім. акад. В. Лазаряна

ІННОВАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ

Розглянуто питання впровадження нових технологій в інформаційно-бібліографічну діяльність університетської бібліотеки. У зв'язку з реалізацією інноваційної моделі бібліотеки університету, нових ідей і процесів розглядається питання використання інновацій в бібліографічній діяльності науково-технічної бібліотеки Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту. Увагу приділено проблемі інтелектуалізації бібліотечних кадрів.

Ключові слова: університетські бібліотеки, бібліографічна діяльність, бібліотечно-інформаційні фахівці, бібліографи, інновації, інформаційні технології, бібліографічні покажчики, бази даних, наукометричні бази даних.

Kalashnikova S., Popovich I., Kaira A., Dron M.

INNOVATIONS IN INFORMATIVE AND BIBLIOGRAPHIC ACTIVITY OF UNIVERSITY LIBRARY

In this paper we have studied the question of new technologies implementation in informative and bibliographic activity in university library. Due to the implementation of innovative model of university library, new ideas and processes we study the question of using innovations in bibliographic activity Scientific Technical Library of Academician V. Lazaryan Dnipropetrovsk National University of Railway Transport. Also, some attention is paid to the problem of library staff intellectualization.

Keywords: university libraries, bibliographic activity, library and informative staff, bibliographer, innovations, information technologies, bibliographical indices, data bases, scientometric data bases.